

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

Наставно-научном већу Факултета политичких наука у Београду

Одлуком Наставно-научног већа Факултета политичких наука од 8. VII 2016. године, формирана је Комисија за преглед и оцену докторске дисертације кандидата мр Зорана Савеског под насловом: **«Савремена филмска култура – авангардни приступи и алтернативни избори»** у саставу: **проф. др Јелена Ђорђевић**, редовни професор Факултета политичких наука Универзитета у Београду, **проф. др Никола Стојановић** редовни професор Факултета драмских уметности Универзитета у Београду и **доц. др Ратка Марић**, доцент Факултета политичких наука Универзитета у Београду

Након читања докторске дисертације, Комисија подноси Наставно-научном већу ФПН следећи

Реферат о завршеној докторској дисертацији
«Савремена филмска култура – авангардни приступи и
алтернативни избори»

1. Основи подаци о кандидату и дисертацији

Кандидат мр Зоран Савески (1959.) завршио је студије на Факултету политичких наука у Београду (1980.) где је и магистрирао (2004.) са тезом *Културолошки аспекти авангардне уметности на примеру филма*, ментор проф. др Јелена Ђорђевић. Активан је аутор *Академског филмског центра*, (1980.) члан организационог одбора *Alternative Film Festivala*, и један је од двојице селектора (2009.) Алтернативе Филм/ Видео фестивала. Учествовао је на домаћим смотрама и међународним фестивалима алтернативних филмова, добитник је више награда: освојио је Златни кључ Новог Сада за филм *Органон*, прву награду за филм *Че* на фестивалу у Горњем Милановцу (2011), на истом фестивалу освојио је прву награду и за филм *А.М. Смирнова* (2012) Његови филмови су приказивани на домаћим филмским програмима и страним филмским фестивалима у Немачкој, Швајцарској, Белгији, Енглеској и Сједињеним Америчким Државама. 2009. је као гост педесетог Солунског филмског фестивала учествовао у програму *Луди и заљубљени – авангардни филм у Србији од 1950. до 1990.* У Немачкој је био гост SouEuF, фестивала филмова југоисточне Европе. Учествовао је на 15. издању фестивала Видеоец у Цириху, посвећеном експерименталном филму, на фестивалу Европа око Европе у Паризу, на фестивалу

Experiences in Cinema у Новом Мексиску. Његов филм Органон приказан је у Египатском театру Стивена Спилберга у Лос Анђелесу. Активно је допринео симпозијуму Српска авангарда и филм, учествовао је на многобројним округлим столовима фестивала Алтернативе Филм/Видео. Водио је више трибина посвећених филму у склопу пројекција филмова у Алтернативном биоскопу Академског филмског центра. Говори руски и бугарски језик. Предаје у школи Дрво-арт.

1.1. Избор и оцена важнијих објављених радова кандидата: Уз ауторске филмске радове на изабрану тему којом се бави Зоран Савески објавио је запажену студију „Авангарда, алтернатива, филм“, у издању Академског филмског центра Дома културе Студентски град, Београд (2006), *Филмске критике* у листу Студент, (1980). публикацију *Alternative Film*, Академски филмски центар Дома културе Студентски град, Београд, 1983–1986; 2003–2013. Увишедеценијском ангажману на изради анимираних и документарних филмова определио се за креативну употребу актуелних достигнућа савремене филмске културе. Познавање авангардне филмске сцене потврдио је израдом магистарског рада који је успешно одбрањен на Факултету политичких наука у Београду и објављен као студија. Свој истраживачки потенцијал потврдио је у монографији „**Авангарда, алтернатива, филм**“ тематизацијом савремене културне објаве нових друштвених садржаја и уметничких домета филмске авангарде насупрот владајућих трендова која обликују свеprisутну филмску индустрију. Динамичну биографију филмофила мр Зоран Савески обликовао је учешћем у различитим фазама развоја академског филмског центра, запаженим ангажманом и стваралачким решењима у алтернативном филмском изразу. Присутан је као поклоник алтернативне сцене, критичар комформистичких избора, креатор целулоидних „белешки“ подједнако на локалним и међународно потврђеним филмским сценама. Као актер интеркултурних ангажмана у регионалним креативним пројектима, доследан је у одабраним концептима истраживања, духовит у филмском изразу, скрупулозан у непосредном ангажману. Опредељен је за креативну примену визуелних и дигиталних медија у уметности и интерактивним друштвеним мрежама.

Филмографија кандидата Зорана Савеског обухвата 12 ауторских филмова: *Канал*, 1980., *Органон*, 1980., *Како то да слеп човек пије воде*, 1983., *Иронија судбине или Што горе, то боље*, 1984., *Education*, 2010., *Слике са изложбе 1*, 2010., *Че*, 2010.,

Слике са изложбе 2, 2011., Загреб град, 2013., А. М. Смирнова, 2013., Фабула раса, 2013. Рондо или Христос Воскресе, 2014., Излазак радника из фабрике, 2015.

Наведени радови, познавање истраживачких формата филмског медија на академској алтернативној сцени, запажена филмографија показали су се као сигурно полазиште за успешну израду докторског рада. Зоран Савески је у докторској студији овладао изабраном тематиком, реферирао је значајне домете алтернативног филмског света, стваралачки употребио релевантну литературу, потврдио је истраживачки академски хабитус и потврдио аналитичке способности на конкретну изабрану стваралачку филмску сцену.

Самостално изабрана идеја и истраживачка обрада оригиналних материјала авангардне и алтернативне сцене, културних и креативних индустрија значајна је за разумевање филмског света, културне и филмске студије, савремену комунологију, психологију стваралаштва и примену у савременим процесима истраживања токова и својстава филмског стваралаштва. Предмет докторског рада је истраживачко превредновање савремене филмске културе настале деловањем авангардног и алтернативног света препуштене учинцима утицајних креативних индустрија. Аутор се приклања алтернативним приступима у разумевању теоријских увида филмског стваралаштва, актуелном рециклирању авангардних стваралачких избора, оригиналних умећа признатих уметника. Циљ рада је да укаже на радикално нове стваралачке праксе филмске авангарде и актуелне изборе уметничке алтернативе многобројних аутора који се издвајају креативним решењима аутентичних егзистенцијалних обележја. Тежиште истраживања је у препознавању медијског преобликовања алтернативно уприличених имагинарних стварности. Истражујући постмодернистичко хиперинформатичко културно окружење аутор рада предвиђа простор за субверзивно деловање алтернативног филмског света проналази поступке и средства изражавања. У раду су предочени стваралачки домети утицајних аутора алтернативног филма који оснаживањем новооткривених уметничких својстава одабраних дела и акција одређују савремену филмску културу.

У докторском раду мр Зоран Савески анализира приступе којима савремени филмски актери успешно превреднују признате уметничке правце, норме и дела. Показао је како филмски авангардисти ”читају“ кодификовани филмски језик, како припадници алтернативе одржавају стваралачки инстинкт, која изражајна средства усавршавају и како откривају права места за испољавање. Истраживањем

постмодерног осећања света, које поставангарда обликује, открива умеће стваралачки надахнутих и изузетно маштовитих аутора, показује степен посвећености креативним модусима сензибилизације савремене филмске културе.

Фокус докторског рада је на опажајном и комуникацијском нивоу савременог авангардног света и на новој филмској свести алтернативног филма. У раду су истражена иноваторска усмерења савремене филмске културу. Нови уметнички покрети узнемирују навике и руше прихваћене уметничке праксе, изазивају пометњу у доживљајима аутора, мењају очекивану експресију филмске публике и уносе помаке у вредновању симболике филмског стваралаштва.

Аутор је у раду показао да развојем симултаних израза, сублимирањем динамичких и монтажних концепата, авангарда схвата филм као специфичан медијум субверзије стилских принципа традиционалне уметности. Филм успоставља оптималне модусе интеракције уз помоћ којих успева да умакне тежњи грађанске културе да надзире визуелну и динамичку перцепцију света. Демистификацијом филмског медија, ометањем сувишног захтева, преинаком динамике општеусвојених тежњи активирају се изражајне могућности и ствара *апстрактни, чисти, апсолутни филм*, и поступак *кино-око*. Самосвојном употребом филмског медијума *авангарда* је створила концепт динамичке визуелизације света и мултимедијалности.

Зоран Савески је у раду запазио да је авангарда била против западњачке цивилизације речи, против мита о класичној уметности и естетици, против миметичког начела и значењског кода у уметности. Као одливак митског схватања човека у функцији су одржања постојећих односа моћи. *Чишћењем и брисањем* ослобађа се простор за настанак нове филмске културе, у којој уметници одустају од опонашања, спремни да „уплове“ у живот. У раду је образложио употребу синтагме *алтернативна култура и уметност* да означи другу културну позицију одбијања институционализоване културе. Непростајањем на постојеће у коме није предвиђено место за надахнуте, стваралачки супериорне ауторе реконструише се другачији сплет односа, заобилазе етаблиране вредности, ослобађају заточени стваралачки потенцијали. *Алтернативни* (лат. *alternativa*) избор између двога, одређивање за једну од две опције, претпоставља тежак избор једне од две могуће одлуке, а

алтернативан – супротан институцији; граничан; синоним за предметак анти-, против-, проту- и контра; Други се супротставља првом, који је овладао разликом и у стању је да изведе, одржи и надзире промену. Алтернативна филмска култура испољава се као нова стваралачка пракса. Настала на трагу критичких филозофско-политичких ставова *Нове левице* оживљава наслеђе филмске авангарде. Припадници уметничке алтернативе, својим стваралаштвом одбацују хегемонистички код који их превиђа, престају да буду део званичне културе која занемарује сопствени креативни потенцијал и одриче се савременог израза. У раду су анализирани учинци субверзивних објава. Избори, умећа, оглашавања, деловања превазилазе и накнадно сензибилизују етаблиране уметничке принципе. Очигледно непристајање претпоставља примену нових уметничких поступака и коришћење алтернативних изражајних средстава умањује хегемонистички опсег деловања *културне културе*. Индивидуални став и лична креација суштинске су карактеристике алтернативне културе и уметности. Непристајање на институционализовани културни код и избор алтернативног модуса негују занемарена интересовања. Актери се креативно изражавају и обликују самосвојан стил живота. Стварају *ново* дело које не садржи *означавајуће*, а тиме и директно *означено*, увиђају да значење у својој основи садржи елементе званичне идеологије, на којој се заснива културна хегемонија, која злоупотребљава слободну потврду и недовољно уважава нове актере стваралачке поступке и исходе. У раду је реконструисан алтернативни стваралачки и рецепцијски модус који учинковито демистификује савремени филмски израз повезујући стваралаштво и животни стил, тј. естетику и свакодневицу. Откривајући нове поступке, изразе и *селф* актери алтернативне сцене супротстављају се утилитарној (и митској) логици и постају носиоци промењене свести и стваралачке праксе која актере разусловљава сувишних очекивања а културну заједницу ослобађа превазиђених вредности.

Аутор рада открива да су полазишта авангардног и алтернативног филмског стваралаштва слична, а појам укључује елементе карактеристичне за авангардни филм. Оба на савремен начин третирају културу, уметност, индивидуалне и друштвене сфере. Алтернативни филм је шири појам по обиму од појма авангардни филм. Аутори алтернативног филма разликују се од комерцијалног филма, супротстављају се

носиоцу етаблираних кодова, превазилазе традиционалне филмске поступке и стереотипове. Нагаласак је на сопственом стилу и личном постигнућу. *Оптимальну пројекцију* препуштају авангарди. Субверзивност алтернативног филма се огледа у показивању разлика у форми: фокусирањем на теме које су инваријантне за владајућу културу, условљавају измену перцептивних навика и комуникацијских стратегија. *Структурални филм, лични филм, антифилм* мењају филмске поступке, уводе нове изразе, и нестандартне филмске пројекције. Активирањем анархистичког духа превазилазе се успостављени клишеи филмског језика. Аутори алтернативног филма не везују се за наравију, супротстављају се директној идеолошкој поруци. Не интересују их прихватљиве естетске форме. За разлику од традиционалног филма, који поштује устаљене кодове, алтернативни филм превазилази наравију, посеже за деконструкцијом и разара класичне структуре. Актуелизацијом „аутсајдерских“ тема иритира високу културу. За разлику од неких идеолошки опредељених аутора филмске авангарде, алтернативни филмски ствараоци нису директно политички ангажовани. Егзистенцијални избори и нови облици комуникације преузели су примат директне идеолошке акције. Код филмова који у први план постављају експеримент, филмско дело постаје структура без сличности (наликостања) и значења (смисла). Зоран Савески истражује колико опште (или релативно) важење кодова у алтернативном филму обавезују ауторе конкретних филмова да следе одређена оперативна правила и примене поступке који не важе у филмској продукцији. Ствараоци алтернативног филма експериментишу филмским материјалом, естетиком слике у процесу креације где филмски медијум одређује квалитет опсервације, интроспекције и рецепције живота. Видео документује догађај и доприноси самоинформисању чланова локалне заједнице. Масовно доступни дигитални медији бележе стварност-догађај који постаје тренутно доступан на интернету. Покретањем алтернативног дигиталног активизма, хакерске технике се потврђују у виртуелном свету, на друштвеном и политичком плану. Платформе и интернет сервиси уводе јавност у критичке изборе појединаца и група и упућују их на субверзивне садржаје и сврхе. Алтернативне *покретне слике* везане су за уметнички израз и естетику и за информисање и експериментисање у ванестетском простору.

Избор филма као живота уз присуство камере – открива серију свакодневних кинематографских чинова где догађање превазилази фикцију. Знак алтернативне културе у медијски посредованим сферама замењује стварност. Представљајући се као стварност оптерећен је редуванцом, ограничава и слаби поље идеолошког деловања званичне културе. У раду је аутор успешно демистификовао филмску културу која подупире приказивање науштрб збивања. Сliku наспрам дешавања. Ствараоци алтернативног филмског израза редукијом изражајних средстава, варирањем „баналног“ понављањем (*loop*), утичу на квалитет критичке свести и перцептивни учинак гледалаца. Неки аутори званичног филмског израза успевају да потисну елементе грађанске свести и фикције деструкцијом кодова репрезентације и наратије. Читање филмске структуре је замењено осетом за перцепцију филмографске форме. Високо сензибилизовано *читање* филма (Умберто Еко) постаје субверзивно. Зоран Савески анализира изражајна средства и креативне поступке који субверзивно делују на кинематографију *културне културе* да би сагледао филм као искуство модерне уметности и третирао га као изазован медијум доживљаја стварности.

Зоран Савески је у раду истражио карактеристике *алтернативне филмске комуникације*. Динамизирањем структуре и увећањем редуванце алтернативни филм се супротставља митском мишљењу изазивајући гледаоца да уместо да „упија“ поруке занемарује филмски став. Охрабрује га да опонира захтевима надређене структуре и одбаци наметнуту *фиксацију* аутора. Активира га да би свој одговор препознао као једнако вредан. Откривајући своје искуство активни посматрач гради лични ритам и одмерава медијски сугерисану природу одговора. Наглашавањем онтологије материјала, успостављањем непознате структуре, динамиком светлосних пулсација и изменом мелодијских уноса аутори ометају аутентично *читање* филма. Уклањају слике које олакшавају тумачење. У првом плану је *визуелна симфонија*, а не литерарно значење. Структура и ритам покретања слика преузимају примат над цивилизацијом писма. Филмски склоп је резултат опажања спољног света, спонтаним уносом у непосредни запис, покреће визуелне цитате. Ауторизована синематична представа превазилази језички израз. Како је показао француски *нови талас* филмови са наратијом постају *друга алтернатива*. Аутентичан ауторски став Франсоа Трифоа је фокусиран на *политику аутора*. Сличан „борбени поклич“ препознајемо и код аутора

црног таласа у домаћој кинематографији. Лични чинилац, искрени и критички интониран исказ аутора, постаје једно од мерила филмског стваралаштва. Напуштена су „тврда“ филмска правила, камера је немирна и слободна, монтажа експлозивна, актери су охрабрени да спонтаније доживљају ћудљива стања савременог света.

Алтернативно филмско стваралаштво фаворизује појединца. Индивидуални израз је присутан у ауторском филму, а традиционални концепт наратива замењен је тишином. Стремљење филмских уметника да пронађу нова изражајна средства враћа их аутентичној суштини филмског медија. Све присутнија тишина, празан екран и одсуство дијалога на екрану. Филм је започео као неми филм, покретна црно бела слика. Потреба режисера да осмисле збуњујућу егзистенцију човека у савременом свету, враћа их на архаичне изводе наглашеног апсурда и мрачне верзије повратка у будућност. Фокусирајући се на идеју да је све већ речено, филмски аутори бирају ћутање као израз, а тишина је све заступљенија у алтернативном филму. Тишина се често изоставља приликом анализе уметничких поступака зато што се априори прихвата као очекивана и неопходна. Тишина је у алтернативном филму пожељна и представља један од основних елемената филма. Одривање од дијалога и других уобичајених, очекиваних и пожељних изражајних средстава савременог комерцијалног филма. Тишина је необичан код који изненађује гледаоце навикле на благоглагољиви филмски наратив. Фокус савремених ауторских филмова враћа се на слику, монтажу и филмске технике. Отелотворење идеје да су изражајна средства визуелног медија довољна да остваре уметничку идеју без присуства наратива, дијалога, глумаца, итд. упечатљиво представљају експериментални филмови Годфрија Реџија *Koyaanisqatsi*, *Powaqqatsi* и *Naqoyqatsi*, као и остварења Рона Фрикеа – *Барака* и *Самсара*.

Истраживање нових појава је у докторском раду усмерено на утицај југословенске авангардне сцене и доприносе алтернативних уметника савременој филмској култури. Историјска авангарда је наметнула свест о значају кинематографског медија на простору бивше Југославије. У раду су пропитана два аксиома авангарног филма која су поставили Бошко Токин и Славко Воркапић, авангардисти који су допринели развоју специфичних изражајних средстава филма као што су фотогеничност, светлост и покрет. Бошко Токин је 1920. у *Филмском алманahu*

тврдио да филм треба да негира *цивилизацију писма*. Славко Воркапић, (полазећи од Анри Бергсона и Алберта Ајнштајна, немачког експресионизма и *Манифеста експресионистичке школе*, Станислава Винавера, па преко филмских стваралаца Мурнау и Пабст), сматрао је да је суштина филма *панкинезис – покрет је сам садржај филма, апсолутна доминанта нове уметности*. Токин и Воркапић су у складу са принципима авангарде пренаглашавали кретање. Успешно су размрдали устаљену статистику поретка да би покренули древне, окоштале структуре, славећи динамизам живота као неприкосновену основу филма. Филмски глосаријум је развијен и утврђени су аксиоми теоријске свести алтернативне филмске сцене на културно обележеном простору бивше Југославије.

У докторској дисертацији Зоран Савески показује како је прави организовани искорак у свет, остварен за време *GEFF-a* (Genre Film Festival), схваћен као алтернативни филмски покрет и теоријски пробој. Промоцијом *антифилма* укључио југословенски алтернативни филм у светске токове. У културном региону Југославије после *GEFF-a*, на развој алтернативног филма утицао је Академски филмски центар Дома културе Студентски град у Београду. Реч је ретком филмском клубу који ради и још увек „производи“ (ствара) алтернативне филмове. Од 1982. године организује и фестивал *Alternative Film Video*. Фестивал је првобитно окупљао ствараоце са југословенског културног простора би прерастао у међународни фестивал алтернативног филма и видеа. Академски филмски центар, са својим филмовима, организацијом фестивала *Alternative Film Video* и *Архивом алтернативног филма*, један је од водећих центара савременог независног филма у свету. Аутори самосталних и независних филмова прижељкују да њихове филмове дистрибуира независна филмска кооператива. Независна филмска удружења се стварају у Њујорку *Cinema 16*, у Сан Франциску *Art in Cinema*, а оснивају се и у Европи. Проблематика дистрибуције и актуелно стварање мрежа за дистрибуцију независних филмова је разматрана као једна од централних тема округлог стола на фестивалу *Alternative Film Video* у Београду (2011. године). Размењују се услуге, европске мреже и портали распрострањују домаће алтернативне филмове који постају доступни широј публици.

У раду аутор показује да је идеја *Alternative Film Video* фестивал новог филма и видеа, да забележи истинске вредности, теоријски одреди кретања и укаже на нове стваралачке могућности алтернативног филма (*експериментални, истраживачки, нови...*), као и да подстиче алтернативни филмски говор настао спонтаном употребом аудиовизуелног језика и мишљење покренуто новим дигиталних медија. Утврдио је да је алтернативна филмска пракса оспорава традиционалне вредности кроз нове идеје, изражајна средства и поступке. Осим квалитетног теоријског знања и уметничког сензибилитета, један од разлога за појаву алтернативног филма био је и недостатак средстава, оскудна филмска опрема. Чувена креативна решења алтернативе настала су случајно, недостајала је трака, скупоцени делови филмске технике. Кино клубови су у основи идеје и праксе алтернативног филма. Угледање на алтернативне изазове осавремењава употребу видео спотова, оснажује креативна решења у производњи мејнстрим филмова и ТВ серија. Суштински узнемирава савремену филмску културу уклопљену у доминантни ход хегемонистички уритмљене динамике покретних слика. Анализа алтернативног филма показује да су маштовити поступци блиски ауторима а неочекивана употреба филмских средстава у дослуху са правом суштином савременог филмског света. Опште познати садржаји живота не пријањају уз самосвојне ауторе, нити ослобађају креативне потенцијале у медијима савременог комуницирања. Зоран Савески показује да се активирање актуелних капацитета неочекује од индустрије забаве, већ се приписује ауторским изборима осавремењене визуелне културе и ресензибилизованог уметничког стваралаштва. Алтернативни филм је по унутрашњим својствима део субверзивне креативне акције која оспорава учинке званичне културе изокрећући обрасце културне хегемоније. Радикална естетизација као и замена естетике произвољним форматима филмског медија потврђују аутентичне визуелне, акустичке и кинетичке константе филма. Специфичним уметничким поступцима аутори алтернативног филма уводе нове начине изражавања, припремајући публику за нове облике перцепције, спонтано истраживачко искуство рецепције и успостављање интерактивне комуникације. Заменом сувишних поступака и истрошених образаца алтернативни филм остварује почетну замисао успевајући да превазиђе кодификовани филмски језик.

Авангардна уметност утискује учинковите ефекте незадовољства доминантним моделима културне праксе засноване на духовној хегемонији која одржава успостављени поредак вредности. Уметници тумаче алтернативну филмску културу потребом многобројних актера да осавремене постојеће обрасце мишљења. Славни и јединствени авангардни ствараоци заводљивим умећем зналачки се односе према стварности, алтернативни актери супериорно превреднују етаблиране укусе, ослобађају нову осећајност наговештавајући најбоље путање. Уигравају проницљивију перцепцију стварности провоцирајући измену рецепције. Супротно очекивањима супротстављају се учинковитијем коду да би нарушили успостављени значењски ред.

Филм као медијум *авангардног склопа ствари и алтернативног разумевања света* субверзивно декодира ванвременска значења уметности прекомпонујући важеће кодове званичне културе. Стварајући нове филмске изразе, изневерава форме и законе естетике. Пропитивањем понуђених истраживачких стратегија у раду је предочено како аутори филмске алтернативе предњаче у брзини, прилагодљивости и маштовитом опусу у односу на званичну филмску продукцију. Филмским средствима наглашена је аналитички суверена позиција аутора. Серијама креативних изазова потврђена је културна функција арт рукописа и медијски изабраног идентитета. Алтернативни филмски аутори варирају инваријантне области владајуће културе, обележавајући иноваторе и оригиналне вредности – стварају публику спремну и способну да препозна *новине*. Алтернативни филмови најављују другачије квалитете свесности и део су методолошки осмишљене и епистемолошки оријентисане културе са иноваторском оријентацијом што за авангарду и алтернативу представља врхунску вредност.

3. Основне хипотезе истраживања

Аутор се одредио према истраживачким питањима, у раду је понудио прихватљива образложења изабране теме, аналитички је поткрепио следеће тврдње: **Авангардни уметници** схватају критику естетике као почетак критике система. **Авангардни филмски уметници** применом експерименталних поступака симултаности, конструкције, кадрирања и монтаже развијају савремену филмску културу и утичу на превредновање сродних уметности. Тврдња да је суштина филма *панкинезис* - **покрет** сам садржај филма постаје апсолутна доминанта

нове уметности. **Авангардну филмску баштину** Србије сачињавају аутентична дела, значајни истраживачи и запажени аутори. Природни савезник *авангарде* и *алтернативе* је филм. Као визуелни динамички медиј пропитује свет културе и демистификује уметничку слику стварности засновану на митском схватању човека. Алтернативни филмски језик радикално преиспитује постојећу културу и субверзивно превреднује уметничку природу и друштвене вредности савремене цивилизације. Алтернативне „школе“, филмски центри, клубови и фестивали подупиру ставове, филмске поступке и изражајна средства аутора **алтернативног филма**, настају у измењеном друштвеном контексту, унутар различитих политичких система и културног окружења, блиски су авангардним *измима* и пракси авангардног филма. **Алтернативни филм** је део *алтернативне културе* коју је прихватила *Нова левица* у Европи, укључујући *попкултуру*, *контракултурне покрете* и *поткултурне стилове* које филмски језик и знак културе супротстављају владајућем симболичком коду да би пропитали смисао, уверљивост и отпорност успостављеног значењског поретка. Интеракцијом филма и других уметности радикално **алтернативни филм** одступа од устаљених начина изражавања филмског медија. Независним ауторским ставом, структуром и филмским поступцима обнавља изражајне могућности филма. **Аутори алтернативног филма** занемарују жанровска ограничења. Алтернативном употребом дигиталних технолошких средства која се масовно користе, они продиру у инваријантне области друштвеног живота. Новим начином изражавања остварују нове облике комуникације. Алтернативни филмски **аутори** откривају стварност ослобађајући нови сензибилитет. Стваралачком употребом филмског медијума оживљавају занемарене импулсе, актере и појаве и потврђују вредност уметничког света. Изменом постојећих навика перцепције обликују нове моделе рецепције. **Алтернативни филм** се разликује у изразу од званично подржаног филма по томе што користи нове филмске поступке на синематичан начин. Редукцијом изражајних средстава варира слике свакодневља. Понављањем безначајних призора активира критичку свест аутора филмске сцене. Фокусирајући се на скрајнуте феномене, заборављене актере не производи значења већ огледним примерима поспешује свакодневни осећајни свет. Наративни филмови, (па и они који су произведени у званичној продукцији) део су алтернативне филмске културе. То показују филмови *новог таласа* у Француској и *црни талас* у ex Југославији. Алтернативни филм је средство специфичне комуникације у медијски

посредованом простору. Схваћен као живот уз присуство камере претпоставља свакодневну опсервацију личних садржаја. Запажена опозиција институционализованој уметности потврђује тенденције авангарде од ЛЕФ-а, Баухауса, хепенинга до уличних графита, успешно превреднује постојеће навике и обрасце алтернативе. Аутори алтернативних филмова стварају мрежу удружења за дистрибуцију. Стваралачки ангажман чланова, снимљени филмови, фестивали, филмски архиви и кино клубови одредили су развој алтернативног филма у Србији, Југославији и Региону. Достигнућа алтернативне културе и филмске уметности на различите начине су уклопљена у масовну потрошњу филмске индустрије– видео спотова, мејнстрим филмова, серијала, риалити програма. Масмедији претварају андерграунд свет у оверграунд знак. Аутори алтернативних филмова одлажу шкартирање, успоравају застаривање *новог* знака. Понављајући ритуале умивања плагијата *грубе верзије иновације* нуде прихватљиве замене. Теже да непрекидно мењају себе, истражују и алтернирају постигнута филмска остварења и комуникацијске стратегије.

3. Структура садржаја дисертације

Апстракт и кључне речи

Увод

1. Појава и развој филмског медијума
2. Авангарда и авангардни филм
 - 2.1. Цивилизацијски и културно-уметнички контекст авангарде
 - 2.2. Утицај авангардних *изама*
 - 2.3. Авангардни филм
3. Алтернативни филм у савременој култури
 3. 1. Независни филм
 3. 2. Наративна алтернатива
 3. 3. Киноклубови носиоци алтернативног филма

4. Алтернативни филмски поступци и изражајна средстава
5. Перцепција, рецепција и филмска комуникација
6. Алтернативни филм у културној индустрији
7. Закључак
8. Литература
9. Прилог
10. Индекс имена

4. Опис садржаја дисертације по поглављима

Рад се састоји од увода, седам поглавља који истражују појаву авангарде и авангардни филм, контекст појаве и утицај авангардних *изама*, авангардни и алтернативни филм у савременој култури, независни филм, наративну алтернативу, кино клубове као носиоце алтернативног филма, алтернативне филмске поступке и изражајна средстава, механизме перцепције и рецепције у филмској комуникацији, алтернативни филм у културној индустрији, прати инкорпорацију алтернативног филмског израза у масовну културу и указује на креативне перспективе савремене филмске културе, закључак, литературу, прилог и индекса имена наведених у докторском раду. Анализама примера и образложеним увидима аутор рада доказује тврдње изнете у опажањима и налазима. Уверљива тумачења остварених увида и описи маштовито монтираних призора који доказују изнете тврдње и основне претпоставке којима је аутор рада реферирао сазнања, препознао доживљаје, класификовао догађаје и уважио изнете вредносне и естетичке судове. Уз закључак, списак коришћене литературе и референтне илустрације, рад садржи и прилог који поткрепљује, допуњује и документује резултате анализе кино клубова као носиоце алтернативног филмског израза.

Сагледавање сложене проблематике и сазнања вишедеценијског промишљања феномена, истраживачке анализе филмског матријала и лична стваралачка умећа упутила су Зорана Савеског да обради појмовник, објасни значења концепата којима се приклонио, образложи истраживачки успостављену хијерархију појмова и термина које употребљава у анализи савремене филмске културе и да изабере коришћене кључне речи. Појмовник

авангардних уметника, истраживача и поклоника алтернативне културе олакшава тумачење преовлађујућих особина и кретања савременог филмског стваралаштва. Актуелну филмску културу по уверењу З. Савеског одређују: авангарда, алтернатива, поткултуре, контракултура, револт, раскид, полемика, прекорачење, субверзија, монтажа, *заум*, *изам*, новина, мултимедијалност, авангардни филм, апстрактни филм, чист филм, ауторски филм, структурални филм, антифилм, монтажа атракција, кино око, експеримент, алтернативни филм, андерграунд, кариокинеза, фиксација, лични филм, филмска перцепција, нови талас, политика аутора, *serbian cutting* (српски рез).

У **уводном делу** рада Зоран Савески се фокусира на суштину другачијег виђења културе и уметности у односу на етаблиране вредности. Уводи у значења која се везују уз појмове *авангардно* и *алтернативно*. Усмерава пажњу на карактеристике концепта авангардног и алтернативног филма као саставних делова савремене филмске културе. Препознао је значај филмских поступака и изражајних средстава које аутори користе да би субверзивно деловали на успостављени ред у култури и уметности. Да би препознали и схватили мотиве за стварање и коришћење нових изражајних средстава и поступака, аутор рада их анализира са становишта филмског медијума и естетике, у контексту савремености. У раду је показано како се *авангарда* супротставља и „руши“ традиционалне вредности, како *алтернативни свет*, негирајући уметничку традицију, велича свеже стваралачке поступке довитљиво сročених животних стилова. Аутори алтернативног филма истичу другачије облике перцепције, креативну рецепцију и двосмерне интерактивне облике комуникације да би превазишли високо кодификовани филмски језик креативно заштићене културне хегемоније.

У **првом** поглављу рада аутор занемарује темељну реконструкцију друштвеног, културног и уметничког контекста, позива се на систематизоване увиде признатих истраживача, без поређења стваралачких домета најзначајнијих филмских аутора. Изоставља осврте карактеристичних ставова, спомиње манифесте, узгред наводи изузетне акције и овлаш реферира јединствене творевине авангардних уметника, изоставља доживљаје који прате достигнућа анархистичких ознака духа времена. Авангардисти су се одрицали „аутономије“ уметности која је сведочила нехуманим „изумима“ грађанске цивилизације ломовима који су изазвали светски

сукоби зналачки оркестрираних елита власти. Креативно су артикулисали захтев за раскидом са дотадашњим вредностима. Оспоравањем, превредновањем и супротстављањем *уваженим вредностима* прогласили су *крај уметности* која изневерава принципе стваралачког живота. Естетичка учења заменили су полемиком. Воља за раскидом била је примарна. Анархистички став је усмерен на радикалну реформу. Одбацивање прошлости и раскид са традицијом буржоаске цивилизације у којој се нису оствариле ни естетске потребе ни задовољиле основни егзистенцијални избори - негирале су рационалистички дух. Све израженији социјални конфликти најављивали су ново време. Радикалним акцијама авангардисти су се супротставили уметности која улепшава свет. Авангарда се испољавала кроз крик, буку, покрет, ритам и тишину. Реалистична страна живота повезивала је живот са уметничким делом. Ново, апстрактно и надреално се наметало својим решењима. Историјска авангарда била је схваћена као припрема терена за остваривање *оптималне пројекције* – као предстил демократизације будућности. Постепеном институционализацијом уметности за елите, јачањем фашизма и стаљинизацијом револуционарног преображаја у бирократизовани систем, тридесетих година двадесетог века авангарда је престала да постоји. Иако се говори о неоавангарди и трансавангарди, додире са *историјском авангардом* наставља *алтернативна култура*. Међутим, иако се логика грађанске цивилизације незнатно променила, промењено је окружење које је довело до појаве алтернативне културе. Аутори алтернативног филма захваћени су специфичном естетиком авангардног филма. Полазећи од *Салона одбијених* и *Некохерентне уметности* као својеврсне алтернативе, стижу до авангардних *изама*. Филм је успоставио додире и са творевинама *контракултура*, *попкултура* и *поткултурним стиловима*.

У најави образложења анализе изабране појаве аутор рада занемарује вишедеценијске серије напада, превиђа конструктивна тумачења медија и препушта анализу креативних одговора новим истраживачима. Изоставља анализу међусобних односа актера и стваралачких средина и делимично указује на друштвени контекст који појачава деловање изолованих актера који оснажују значај феномена и одржавају континуитет захтева. Временом је „потрошен“ ионако оскудан револуционарни набој. Превага конформизма, медиокритетске животне и културне праксе, формализован

демократски потенцијал и економски стандард, увећање слободног времена условиле су превагу масовне културе и потрошачког стила живота у друштвеној заједници. Нове генерације обновили су жељу за променом упуштајући се у оживљавање алтернативе на филмској траци, платну, екрану и сопственом доживљају.

Представници контракултуре су обновили антиратне акције. Негирани су вредности систем западне потрошачке цивилизације, заступајући очување и одржив повратак природи. Они су, заједно са представницима поткултура и уметничке алтернативе промовисали тезу да се слобода осваја личним избором, изгледом, понашањем, схватањима, изразима прихватања и одбијања. Креативна стилизација свекодневног живота претходи промишљањима и непосредним кореним променама друштвених односа. Представници алтернативе су покушавали да трансцендирају опсег *репресивне цивилизације*. *Нова левица*, пре свих Херберт Маркузе је критиковао изолованост *контракултуре* од стварног окружења и радничких покрета.

Футуристичка замисао кретања и концепт промене био је подређен визији будућности, а конструктивизам је инсистирао на повезивању живота и уметности. Дадаисти су се нихилистички односили према уметности и естетици. У манифестима и авангардним акцијама истицали су апсурд негирањем свега постојећег, доводећи све до пароксизма. Дадаистички активизам био је усмерен и на уметничко дело и на публику. Надреалисти су на филму негирани разум и значење. Жермен Дилак је снимала филмске арабеске. Анри Шомет је говорио о *чистом филму*, који је лишен свих других елемената сем оних који стварају апстрактне визије. *Чист филм* – насупрот прљавој стварности. Рене Клер се филмски иронично рециклирао стари филмски поредак. У револуционарној Русији Сергеј Ајзенштајн ствара теорију *монтаже атракција*, а Дзига Вертов се бори против буржоаских бајки на филму поступком *кино-око*. Филмски аутори авангарде инсистирају на *новинама*, као што је случај са руским ствараоцима, који су *новине* повезивали са динамиком живота. Дзига Вертов је са бољшевичком борбеношћу, ушао у стварни живот као хроничар револуционарних промена, радикално се односећи и према објекту снимања, филмској техници и према форми, не пристајући на *лакировку*. У Србији Бошко Токин и Славко Воркапић, паралелно са осталим авангардним филмским ствараоцима, полазећи од

Винаверовог *Манифеста експресионистичке школе* из 1920, инсистирају на уверењу да је суштина филма *панкинезис*, тј. да филм не треба да прича, већ да активира медијска и уметничка својства: покрет и синематичност.

У **другом** поглављу аутор реконструише контекст у коме се оглашавају авангардисти. Нехуманост грађанске цивилизације испољене на ратиштима и исходима револуционарних обрта, злоупотребе научно-технолошких достигнућа, психоанализе, фотографије, радија, филма допринели су раскиду надахнутих аутора са општеусвојеним вредностима уметничког и друштвеног живота. Промена друштвено-политичких околности, ширење фашизма и стаљинизација, ослабила је револуционарни набој стваралаца и веру у остваривање *оптималне пројекције*. Унутрашњу суштину авангарде, захтев да све буде превазиђено, укључујући њу саму, потврдила је *историјска авангарда*. У постмодернистичком окружењу *алтернативна култура и уметност* успостављају културне тежње опонирања налик *неоавангарди* и *трансавангарди* задржавајући значајне уметничке додире са авангардом

Историјска авангарда деконструкцијом, ре-конструкцијом и монтажом ослања се на филм као аутентични визуелни и динамички медијум. Нова *форма* је схваћена као *антиформа* а основна карактеристика је кинематичност и симултаност. Филм је сагледан као визуелна конструкција, кадрирање и монтажа. *Манифест седам уметности* Ричота Кануда (1911.) образложио је филм као уметност коју не одређује заплет већ фотогеничност. Подстакнути идејама руских формалиста – *материјалом, линијом, бојом и заумним језиком* Хлебњикова и Кручониха, филмски аутори трасирали пут ка *апстрактном* (Кора) и *чистом филму* (Шомет). Викинг Егелинг и Ханс Рихтер су аутори филмова *Хоризонтално-вертикални оркестар* и *Универзални говор*, где се геометријским фигурама у покрету и трансформацијом светла-сенки успоставља филмски ритам. Авангарда се директно одредила према филму тек када се експериментом артикулисао као уметност.

Развијајући и примењујући филмску монтажу, филмски ствараоци утичу и на друге уметности. У раду се указује на коришћење филмског медијума изван референцијалне стварности (*апсолутни филм* – Фишингер) у компјутерском филму и видеоарту. Монтажни принцип деконструисање и конструисање колажа и асемблажа

за дадаисте био једна од најважнијих изражајних техника усавршава филмска монтажа успостављајући динамички карактер и симултаност стваралаштва. Филм постаје слика и прилика наше психе (Едгар Морен). Спајањем логоса, *techné* и надреалистичке имагинације, става, акције и креације, филм као медијум у развоју покреће авангардна умећа и алтернативна постигнућа. У Русији је Сергеј Ајзенштајн је створио теорију *монтажа атракција* – интелектуалну монтажу, произвољно одабрани шок – емотивни удар, спајањем неспојивог. Филмска монтажа је схваћена као активни процес склапања филмске структуре. Дзига Вертов је инсистирао на филмском осећању света третирањем камере као *кино-ока*. Он је користио камеру као *кино-око* да би остварио авангардни концепт естетизације свакодневља.

Семантичком анализом одређујућих обележја Зоран Савески у **другом поглављу** рада истражује суштинске одреднице *авангарде*. Авангарда на филму успева да креативно означи политичке успоне стваралачки оријентисане ариергарде и превреднује тријумфе економске сфере. Авангарда успоставља нову динамику духа времена обележавањем оригиналних садржаја, уприличавањем запажених домета и стваралачким осведочавањем аутора унутар аутономних сфера филмске уметности. Авангардни избори и алтернативни ставови филмских уметника оспоравају доминантне моделе филмске праксе критички се односећи према традиционалној уметности, култури и цивилизацијском окружењу. Алтернативни филм као део савремене културе у активном је дијалог са изазовном праксом авангардног филма.

Анализом врхунских домете независног филма предочава развојне фазе наративне алтернативе филмског медијума, у **трећем поглављу** рада Зоран Савески уводи нас у актуелна издања алтернативних филмских сцена. Разматра најаве алтернативне културе кроз независни филм и обликовање новог сензибилитета. Структурални филм обнавља структуру, самодовољну која не тражи никакво спољашње значење. Уметници откривају нове когнитивне, кинетичке, кинестетичке ненаративне принципе организације филма. Маја Дерен снима филмове који повезују авангардно и алтернативно филмско стваралаштво, са друштвено ангажованог контекста авангарде она прелази на лично виђење филма. Као „интроспекција са надреалистичким предзнаком“ филмови Маје Дерен истражују сан, психу, тело, родне

идентитете, покрет камере, дисконтинуитет простора. Аутори истражују форму, филмски процес и пројекцију поједностављеног филмског облика предодређеног примарним утисцима. Инсистирају на перцептивним стратегијама, истражују процес опажања, указују на структуру и физичко-хемијске карактеристике филма, заобилазећи референцијалност. Андерграунд филмови су значајни и због тога што се на *прљав*, бруталан начин баве аутсајдерима друштва, или онима који чувају дистанцу и намерно се *разликују*.

Говор о филмској алтернативи успоставља два концепта алтернативности, опонашасње и припадништво алтернативи – формални и наративни. У **трећем поглављу 3**. Савески истражује наративну алтернативу у званичној филмској продукцији и препознаје је као „нову“ концепцију. Филмови француског *новог таласа* су специфични по томе што су произведени у званичној продукцији. Значајни су за истраживање алтернативне културе и уметности. Алтернативни ставови, поступци и текстови граде *политику аутора* заступљену филму. Преструктурирањем линеарне наративне форме, нарушавају филмска правила, подстичу виђење филмске стварности – мобилна камера из руке, занемаривање *прелажења рампе*. Аутори као што су Жан Лик Годар, Франсоа Трифо, Клод Шаброл, Алан Рене изражавали су *лево* оријентисане критичке политичке ставове. Циљ овог поглавља је да осветли алтернативне учинке друштвено ангажованих филмова који су производ званичне продукције, да покаже филмове које им претходе, настале у кино-клубовима као претече ангажованог *црног таласа*. То су алтернативни филмови *Парада* и *Печат* Душана Макавејева, *Не тумбај* Пурише Ђорђевоћа, као и *Српске фреске* Желимира Жилника. Циљ овог поглавља је да осветли алтернативне учинке друштвено ангажованих филмова који су производ званичне продукције, да покаже филмове које им претходе, настале у кино-клубовима као претече ангажованог *црног таласа*. То су алтернативни филмови *Парада* и *Печат* Душана Макавејева, *Не тумбај* Пурише Ђорђевоћа, као и *Српске фреске* Желимира Жилника. *Црни талас* у домаћој кинематографији био је антитрадиционалистички и опозициони. Тематиком, формално-стилским иновацијама и наративним стратегијама, изражавао је критички став према окружењу, једнопартијском моралу, дотадашњим обрасцима и стандардним мерилима филмске продукције. Аутор рада издваја значајну

истраживачку област појам *српска монтажа* – специфичан монтажни рез који индиректно појачава асоцијативност.

Треће поглавље је посвећено анализи алтернативне филмске културе. Аутор посматра алтернативни филм као сталну тежњу аутора да се супротставе клишеима у уметности и критички обухвате ауторске индивидуалности и охрабре истицање осећања за ново и смисао за узбуђења као саставни део новог филмског сензибилитета. Алтернативни филма се отворено огледа у одсуству програма и постоји без манифеста.

Као део алтернативне филмске сцене аутор у **четвртом поглављу** раду предочава неколико десетина потврђених стваралачких поступака. Ствараоци алтернативног филма, варирајући нове односе између филма и других медија, поигравају се са жанровским ограничењима. Уводећи нове садржаје и филмске изразе продиру у инваријантне области друштвеног живота, уметност и естетику. Алтернативни филмски аутори указују да занемарени друштвени статуси и медијске мотивације пријањају уз оригиналне приступе поистовећивања индивидуалних порива са упечатљивим изразима савременог филмског стваралаштва. Измењена схватања о употреби филмског медија мењају својства свести. Примена нових поступака у стратешки разрађеном стваралачком хабитусу креира савремену филмску културу обнављајући интерактивни потенцијал комуникативно умножене, интерактивно разигране и креативно уигране сцене.

У овом поглављу аутор рада настоји да објасни основне карактеристике филмског дела алтернативне културе, истражујући алтернативне филмске поступке и средства. Полазећи од Амоса Фогела и Анет Мајклсон, који истражују перцепцију подстичу другачију рецепцију и комуникацију (деструкција приче и наративности, минималистички филм, девалвација филмског језика, деструкција времена и простора, смрт покретне камере, одбацивање монтаже, тежња ка прекорачењу граница, елиминација реалности, елиминација слике, уништење илузије, елиминација екрана, елиминација уметника, структурални филм, психоделични филм, филм-дневник, персонални филм, женско писмо, *ready made* филмови, проширени филм, филм-објект, филм-инсталација, индивидуални израз својствен личној поетици – лични филм,

фиксација, неререференцијалност, вишеструко копирање, пробијање филмске траке, пројекција без слике - бланк, кариокинеза, истовремена пројекција више филмова, подела екрана).

У **петом поглављу** доктроског рада З. Савески је означио културну функцију, комуникациону димензију и перспективе алтернативног филма. Истражио је достигнућа главних носиоца алтернативног филмског израза и поступака у Југославији. У прилогу нас детаљно упознаје са предисторијом, календарима окупљања и одржавања међународних смотри и најавом анализе поступака и изражајних средстава аутора окупљених у АФЦ. Стратегија клубова се показала отпорнијом од многих институционализованих филмских кућа. Синеасти и чланови филмских клубова потврдили су своја умећа за време фестивала GEFF у Загребу, уносећи у склопу *антифилма* значајне иновације као што су *фиксација* и *кариокинеза*. У Београду Академски филмски центар ствара алтернативне филмове и организује фестивал *Alternative Film Video*, који поприма међународни карактер. Анализа филмова приказаних на фестивалима издваја обележја филмских дела која приближавају академском аудиторијуму актуелна умећа прожимање различитих могућности у области алтернативног филма. У Архиву АФЦ чувају се и телекинирају алтернативни филмови који су у време експанзије нових технологија и масовне културе мање заступљени у медијској сфери. Филмски ствараоци покушавају да поспеше њихово распрострањавање стварањем светских дистрибутивних мрежа, интернет портала и организовањем фестивала.

Модернизација и приближавање навикама референтног аудиторијума у условима комерцијалне продукције условила су представнике званичне културе да укључе изражајна средства и поступке који су својствени алтернативној производњи покретних слика. **Шесто поглавље** рада аутор је посветио анализи динамике присуства и деловања алтернативне филмске културе у културној индустрији. `Распрострањући субверзивни набој алтернативног филма олакшавају носиоцима званичног културног поретка да остваре економску корист а идеолошки надзор над збивањима у уметности. Кандидат се осврнуо на измењене вредности масовно распрострањене културне индустрије усмерене на забаву настале стимулацијом

способности за доживљајем и култивисањем визуелног сензибилитета корисника. Истраживање открива да упркос надахнутом изазову алтернативног филма „креативне“ симболичке позајмице од алтернативе успешно лишавају масовну културу аутентичних садржаја.

У **закључним разматрањима** сумирани су резултати истраживања авангардних приступа и алтернативних избора који су утицали на уобличавање савремене филмске културе. Систематизовани су истраживачки увиди филмских теоретичара, препознати домети филмских уметника и обележени су значајни креативни избори савремених филмских стваралаца. Кандидат је образложио изречене тврдње и потврдио постављене хипотезе. Уверио се да алтернативна филмска култура доприноси развоју савременог филма и открио путање алтернативног света, тумачећи значењски оквир активног друштвеног миљеа. Показао је обим и природу утицаја који остварује на глобалном нивоу и у специфичним условима домаће културе. Указао је на суштинско јединство између друштвених мотива који утичу на откриће алтернативних вредности наспрам званичне културе и оних који произилазе из саме медијске суштине филма и индивидуалне мотивације. Истраживање испољених филмских израза указује на разноликост побуне филмских уметника и домете снажно покренутог субверзивног деловања. Кандидат је објаснио колико је значајно проучити многобројне и познавати најчинковитије филмске поступке алтернативне културе и савремене уметности. На примеру покретних слика установио је покретачку снагу уметничког стваралаштва. Уместо привида креативне слободе одабрани стил живљења уводи нове облике перцепције и мења стилове комуникације.

5. Методе које су примењене у истраживању

Карактер истраживане проблематике захтевао је мултидисциплинарни приступ, реч је о деловима савремене филмске културе који обухватају променљиву динамику уметничке праксе. Аутор рада је препознао сложене интерактивне утицаје комуникативног деловања који преобликује културну сферу и активирају друштвену заједницу. Поштовање присутних индивидуалних мотива у алтернативном стваралаштву условило је проицљиву примену уобичајених метода анализе карактеристичних за моделе филмске комуникације и познавање уметнички надахнуте

рецепције стваралаштва. Теоријски оквир рада препоручио је истраживања авангардне уметности и алтернативне културе које су образложили Александар Флакер, Петер Биргер, Миклош Саболчи, Ренато Пођоли. Анализирани су манифести који су настали у многим авангардним *измима*. Истраживачки фокус је усмерен на теоријске увиде у авангардни и алтернативни филм које су сачинили аутори: Бруно Кора, Анри Шомет, Дзига Вертов, П. А. Ситни, Бранко Вучићевић, Божидар Зечевић. Апализа филмова, истраживање изабраних дела допуњена је описима предочених поступака филмског стваралаштва. Заступљене су истраживачке технике посматрања са и без учествовања, интервју са ствараоцима и анкета за време фестивала *Alternative Film Video*. Такође су примењени методи анализе садржаја, студије случаја и упоредни метод.

6. Остварени резултати, научни и друштвени допринос студијама филма

Садржај овако насловљене дисертације приближава научну, културно и комуниколошки упућену јавност истраживањима савремене филмске културе и уметности, авангардног уметничког ангажмана и алтернативног филмског израза у савременим студијама филма. Тежње стваралаца да се супротставе етаблираним кодовима традиционалне културе повезују их са експерименталним остварењима авангардног филма. Рад показује филмске поступке који мењају филмске клишее и открива како одбацивање репетитивних образаца сензиблизује све актере и учеснике савремене филмске сцене „сужавајући“ обим културне хегемоније. У дисертацији је З. Савески анализом савременог филмског израза утврдио како алтернативна уметност као део савременог живота, реферира законе потрошачке културе. Успео је да препозна колико је процес активирања алтернативних стваралачких средина потстицајан за модернизацију масовне културе. Указао је на значај истраживања поступака којима свет алтернативе мења навике перцепције глобално распрострањеног аудиторијума и критеријуме филмског доживљаја савременог гледаоца. З. Савески је у раду одговорио на неколико питања: како се остварује развојна културна функција? У ком степену се гледаоци навикавају на измену визуелног стандарда које потрошачка култура одређује и контролише? Да ли се, под плаштом промене, публика разусловљава од потребе за новом осећајношћу? У којој мери *репресивна толеранција* слаби субверзивни набој? Ко сужава простор за културну алтернацију?

Докторски рад сачињен је на 139 стране, илустрован је референтним материјалом са 55 снимака, упућује на релевантну литературу на четири стране, садржи индекс имена на седам страна и прилог у коме су наведени најзначајнији догађаји везани за рад и стваралаштво Академског филмског центра, који документује теме, филмове и ауторе који су учествовали на фестивалу Алтернативе филм/видео,

периодику окупљања и потврђује исказе о партиципацији признатих аутора у вишедеценијском раду и међународним смотрама академског филмског центра. Архиву алтернативног филма АФЦ, ауторским пројекцијама у академском филмском центру. Реконструира атмосферу, активности и интерактивни стил комуникације који ову стваралачку средину препоручује као подстицајан центар пулсација савремене филмске културе .

7. Закључак и предлог Комисије

Реч је о самостално изабраној идеји и истраживачки обрађеном оригиналном материјалу авангардне и алтернативне сцене, културних и креативних индустрија значајном за разумевање филмског света, културних и филмских студија, савремене комуникологије, науке о стваралаштва и примену на савремене процесе истраживања токова и својстава филмског стваралаштва. Конкретна тематизација актуелног филмског света, истраживачки ангажман у програмима анимације алтернативне тематике и стваралачка рециклажа авангардног филмског израза као и креативно присуство у академском животу Зорана Савеског успешно је окончана израдом докторског рада. Навике креативне употребе филмског медија и упућеност у референтни контекст усмериле су аутора рада да темељно истражи савремену филмску културу, да усаврши практичне увиде и издвоји оригиналне приступе уметника алтернативе и теоретичара авангарде у тумачењима изабране теме.

Стваралачка употреба филмског медија, упућеност у сложени референтни контекст охрабриле су мр Зорана Савеског да темељно истражи савремену филмску културу и аналитички усаврши експликацију стечених увида. Издвајајући најзначајније ауторе, указује на најквалитетнија дела, одређује се према тврдњама упућених критичара и сам се препоручује као зналац филмских студија успостављених на алтернативној академској сцени. Као аутор алтернативних филмова и истраживач филмске културе заступа оригиналне приступе и потврђује креативне изборе у тумачењу изабране теме.

Комисија оцењује да докторска дисертација **«Савремена филмска култура – авангардни приступи и алтернативни избори»**, кандидата мр Зорана Савеског сажима значајне истраживачке увиде, повезује актуелне феномене, садржи тумења стваралачког процеса. Комисија сматра да студиозна тематизација филмског света и непосредан истраживачки ангажман у препознавању поступака и средстава у оживљавању занемарених вредности и креативној теоријској анимацији алтернативне тематике и авангардног филмског израза, уз признато искуство аутора филмова и потврђене увиде селектора алтернативних филмских фестивала, препоручили су овај докторски рад академској, стручној, културној и уметничкој јавности.

Усмерен на значајну тему кандидат мр Зоран Савески је разрадио добро постављену замисао, критички је сагледао постојећи филмски свет и преобликовао актуелну истраживачку грађу. У складу са претходно наведеном анализом докторског рада у овом Извештају, Комисија сматра да је докторска дисертација кандидата мр Зорана Савеског под називом **«Савремена филмска култура – авангардни приступи и алтернативни избори»** подобна за јавну одбрану, те стога Комисија предлаже Наставно-научном већу Факултета политичких наука у Београду да прихвати (усвоји) овај Извештај и оформи комисију за јавну одбрану докторске дисертације у истом саставу.

Комисија:

Председник комисије

Проф. др **Јелена Ђорђевић**

члан комисије

Проф. др **Никола Стојановић**

Члан комисије –ментор

Доц. др **Ратка Марић**

Београд, 29. 07. 2016. године

